

2026-01-2187

Odločba U-I-27/24

Ustavno sodišče je v postopku za oceno ustavnosti, začetem z zahtevo Višjega delovnega in socialnega sodišča, na seji 10. septembra 2026

odločilo:

1. Prvi odstavek 3. člena Zakona o socialnem vključevanju invalidov (Uradni list RS, št. 30/18) je v neskladju z Ustavo.

2. Državni zbor mora protiustavnost iz prejšnje točke izreka te odločbe odpraviti v enem letu po objavi te odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije.

3. Do odprave ugotovljenega neskladja iz 1. točke izreka imajo osebe z dolgotrajno duševno motnjo s statusom invalida po Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (Uradni list RS, št. 16/07 – uradno prečiščeno besedilo, 87/11, 98/14 in 18/21), ki so v skladu s tem zakonom nezaposljive in ki nimajo pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, pravico do statusa invalida po Zakonu o socialnem vključevanju invalidov in pravico do nadomestila za invalidnost iz 5. člena tega zakona.

OBRAZLOŽITEV

A.

1. Višje delovno in socialno sodišče (v nadaljevanju predlagatelj) zahteva oceno ustavnosti prvega odstavka 3. člena Zakona o socialnem vključevanju invalidov (v nadaljevanju ZSVI), ki določa osebe, upravičene do statusa invalida in do pravic po tem zakonu. Zahtevo vlaga v zvezi s socialnim sporom, v katerem mora odločiti o pritožbi tožnika zoper sodbo sodišča prve stopnje, s katero je to zavrnilo tožnikov zahtevkov za odpravo odločbe Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (v nadaljevanju Ministrstvo). Ministrstvo naj bi z izpodbijano odločbo, izdano po nadzorstveni pravici, razveljavilo odločbo centra za socialno delo, s katero je ta tožniku priznal status invalida po ZSVI in pravico do nadomestila za invalidnost. Predlagatelj pojasni, da je Ministrstvo štel, da je paranoidna shizofrenija duševna bolezen in ne motnja v duševnem razvoju. Ker naj duševna bolezen ne bi spadala med stanja, opredeljena v prvem odstavku 3. člena ZSVI, naj po stališču Ministrstva tožniku ne bi bilo mogoče priznati statusa invalida po tem zakonu in s tem povezanih pravic. Predlagatelj meni, da je v prvem odstavku 3. člena ZSVI protiustavna pravna praznina, ker osebi z diagnosticirano dolgotrajno duševno boleznijo oziroma duševno motnjo, zaradi katere se oseba sama ne more vključevati v družbo in si zagotavljati sredstev za preživljanje, kljub nezaposljivosti tak status ni priznan. Prvi odstavek 3. člena ZSVI naj bi bil v neskladju z načelom socialne države iz 2. člena ter s 14., 34., 50. in 52. členom Ustave.

2. Predlagatelj meni, da je položaj oseb z dolgotrajno duševno motnjo, pri katerih ni možno izboljšanje zdravstvenega stanja in ki niso zmožne za delo in samostojno vključevanje v družbo, primerljiv s položajem oseb z invalidnostmi, določenimi v prvem odstavku 3. člena ZSVI. Vsem naj bi bilo skupno to, da si zaradi prizadetosti ne morejo zagotavljati lastnih sredstev za preživljanje in so zato odvisne od drugih. Predlagatelj navaja, da lahko osebe, ki imajo dolgotrajno duševno motnjo, status invalida uveljavijo le po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 48/22 – uradno prečiščeno besedilo, 133/23 in 90/25 – v nadaljevanju ZPIZ-2) ali po Zakonu o zaposlitveni

rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov (v nadaljevanju ZZRZI). Vendar naj bi oseba, pri kateri je invalidnost nastopila pred prvo zaposlitvijo oziroma ki sicer ne izpolnjuje pogojev za pridobitev pravic po ZPIZ-2, status invalida lahko pridobila le po ZZRZI. Predlagatelj dodaja, da taki osebi ta zakon zagotavlja pravico do storitev zaposlitvene rehabilitacije. Ob tem pa naj bi taka oseba imela tudi možnost uveljavljati denarno socialno pomoč in varstveni dodatek po Zakonu o socialno varstvenih prejemkih (Uradni list RS, št. 61/10, 40/11, 14/13, 99/13, 90/15, 88/16, 31/18, 73/18 in 36/25 – v nadaljevanju ZSVarPre). Predlagatelj meni, da so zato osebe z dolgotrajnimi duševnimi motnjami v primerjavi z osebami, določenimi v 3. členu ZSVI, v manj ugodnem dejanskem položaju in zato prikrajšane. Za njihovo izključitev iz kroga upravičencev po prvem odstavku 3. člena ZSVI naj ne bi bilo razumnega, iz narave stvari izhajajočega razloga. Vzrok za njihovo nezmožnost zagotavljati si sredstva za preživljanje naj bi bila namreč prav njihova invalidnost.

3. Predlagatelj navaja, da iz ustavnosodne presoje izhaja, da mora zakonodajalec pri urejanju pravic na podlagi invalidnosti zavarovancem, ki so v enakem položaju, zagotoviti enako raven varstva, ne pa tudi enakih (identičnih) pravic. Ker je prejemanje dajatev po ZSVarPre odvisno od premoženjskega stanja osebe z invalidnostjo in njegove družine, naj osebami z dolgotrajno duševno motnjo ne bi bila zagotovljena enaka raven varstva v primerjavi z osebami, ki jim je pravica do nadomestila za invalidnost priznana po ZSVI, saj se ta priznava ne glede na premoženjsko stanje upravičenca. Predlagatelj zato meni, da je tudi osebami z dolgotrajno duševno motnjo nujno treba zagotoviti minimalno stopnjo dohodkovne varnosti, ki jim z možnostjo pridobiti dajatve po ZSVarPre ni zagotovljena.

4. Državni zbor ni odgovoril na zahtevo. Mnenje o zahtevi je podala Vlada. Vlada najprej izpostavi, da pri priznavanju pravic osebami z invalidnostjo ni avtomatizma. Pravice naj bi se priznavale individualno, tako da posameznik pridobi tiste pravice, ki jih zaradi svoje invalidnosti potrebuje. Republika Slovenija naj bi z različnimi ukrepi skrbela za čim bolj polno vključevanje oseb z invalidnostjo v družbo z namenom zagotavljanja ustrezne življenjske ravni, tj. da se te osebe enakopravno z drugimi vključujejo v družbo in živijo neodvisno življenje.

5. Vlada pojasni, da iz obrazložitve predloga ZSVI izhaja, da se z zakonom urejajo status in pravice najtežjih invalidov (ki brez pomoči druge osebe ne zmorejo sami opravljati osnovnih življenjskih potreb) v Republiki Sloveniji. Glede na takrat veljavno zakonodajo (tj. Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb, Uradni list SRS, št. 41/83 – v nadaljevanju ZDVDTP) pa se je razširil krog upravičencev, tako da poleg oseb z zmernimi, težjimi in težkimi motnjami v duševnem razvoju in najtežje gibalno oviranih oseb lahko pridobijo status invalida po zakonu tudi osebe z avtističnimi motnjami, ki imajo hudo obliko neprilagojenega vedenja, ki jim onemogoča samostojno življenje in pridobivanje sredstev za preživljanje, gluhoslepe osebe in osebe z zmerno do hudo možgansko poškodbo ali okvaro. Vsi invalidi, ki pridobijo status invalida po tem zakonu, naj bi imeli pravico do socialnovarstvenih storitev v skladu z Zakonom o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo, 23/07 – popr., 41/07 – popr., 57/12, 39/16, 29/17, 54/17, 28/19, 82/23, 24/25 in 112/25 – ZSV) ter do storitev socialnega vključevanja, pravico do nadomestila za invalidnost in pravico do dodatka za pomoč in postrežbo. Vlada dodaja, da se je pri pripravi predloga ZSVI sledilo tudi stališčem Ustavnega sodišča iz odločbe št. U-I-11/07 z dne 13. 12. 2007 (Uradni list RS, št. 122/07, in OdlUS XVI, 86), ki jih povzema. Med drugim naj bi se sledilo tudi stališču, da je z vidika ustavnih zahtev bistveno, ali država obravnava skupini invalidov z vsemi razpoložljivimi ukrepi socialnega varstva zagotavlja osnovno preživetje, potrebno za zagotovitev njihovega osebnega dostojanstva.

6. Vlada navaja, da osebe z diagnosticirano dolgotrajno duševno boleznijo niso vključene v taksativno naštetih nabor ciljne skupine oseb za pridobitev statusa invalida v skladu z ZSVI, prav tako pa tudi niso uvrščene v prvo alinejo prvega odstavka 3. člena ZSVI med osebe z zmernimi, težjimi ali težkimi motnjami v duševnem razvoju. Invalidnost naj bi bila namreč po svoji naravi trajna in neozdravljiva, osebe s težavami v duševnem zdravju pa se v nasprotju z navedeno maksimo z ustrezno terapijo in zdravljenjem lahko pozdravijo (oziroma izboljšajo svoje zdravstveno stanje) in ponovno vključijo na trg dela.

7. Vlada dodaja, da je za osebe s težavami v duševnem zdravju, četudi niso upravičene do statusa invalida oziroma do pravic v skladu z ZPIZ-2 ali ZSVI, urejena možnost pridobitve statusa invalida po ZZRZI, da bi se jim lahko omogočila pravica do storitev zaposlitvene rehabilitacije ter bi se vključile v kvotni sistem zaposlovanja invalidov. Pravice upravičencev po različnih predpisih naj bi bile res različne, vendar naj bi sledile ciljem in namenom specialnih predpisov ter naj bi hkrati zagotavljale, da se priznavajo individualno na način, da posameznik pridobi le tiste izmed njih, ki jih zaradi svoje invalidnosti potrebuje.

8. Vlada pojasni, da se osebam, tudi invalidom, ki si same materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne morejo vplivati, socialna varnost zagotavlja v okviru socialnovarstvenih prejemkov, tj. z denarno socialno pomočjo in varstvenim dodatkom. Šlo naj bi za instituta, ki sta namenjena socialno ogroženim osebam, pri čemer naj bi se status socialno ogrožene osebe ugotavljal ob upoštevanju izpolnjevanja pogojev po ZSVarPre in Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Uradni list RS, št. 62/10, 40/11, 14/13, 99/13, 57/15, 90/15, 88/16, 75/17, 77/18 in 47/19 – v nadaljevanju ZUPJS). Vlada dodaja, da če je oseba, torej tudi invalid, socialno ogrožena, je ob izpolnjevanju vseh zakonsko določenih pogojev lahko upravičena do navedenih pravic, ki sta poleg pogoja, da višina dohodkov ne sme presegati zakonsko določenega cenusa, odvisna tudi od števila družinskih članov, premoženja ter zagotovljene oskrbe in morebitnega obstoja krivdnega razloga.

9. Predlagatelj v odgovoru na mnenje Vlade vztraja pri stališču, da v ZSVI obstaja protiustavna pravna praznina, in pri razlogih za to. Ponovno opozarja na že omenjeno bistveno razliko med pravicami po ZSVI in po ZSVarPre. Zavrača navedbo Vlade, da je značilnost invalidnosti trajnost in neozdravljivost. Opozarja na spremenjeno definicijo invalidnosti po 60. členu Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Uradni list RS, št. 109/06 – uradno prečiščeno besedilo – ZPIZ-1), po kateri trajnost sprememb v zdravstvenem stanju ni (več) pogoj za oceno invalidnosti, temveč naj bi se ta ugotavljala, kadar spremembe v zdravstvenem stanju "začasno ali trajno" vplivajo na zavarovančevo delovno zmožnost. Enako določbo naj bi vseboval tudi prvi odstavek 63. člena ZPIZ-2. Predlagatelj opozarja tudi na že v zahtevi navedeno opredelitev oseb z invalidnostjo po Konvenciji o pravicah invalidov (Uradni list RS, št. 37/08, MP, št. 10/08 – v nadaljevanju MKPI). V skladu s to opredelitvijo naj bi med osebe z invalidnostjo nedvomno spadale tudi osebe z diagnosticirano dolgotrajno duševno boleznijo.

B. – I.

Upravičenost predlagatelja za vložitev zahteve in obseg presoje Ustavnega sodišča

10. Sodišče, ki pri odločanju meni, da je zakon ali del zakona, ki bi ga moralo uporabiti, protiustaven, mora na podlagi 156. člena Ustave in prvega odstavka 23. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 – uradno prečiščeno besedilo, 109/12, 23/20, 92/21 in 22/25 – v nadaljevanju ZUstS) prekiniti postopek in z zahtevo začeti postopek za oceno njegove ustavnosti. Tako dejstvo prekinitve postopka kot tudi to, da mora sodišče izkazati, da mora izpodbijano zakonsko določbo uporabiti v postopku, v katerem odloča, spadata v okvir procesne predpostavke iz 156. člena Ustave in iz prvega odstavka 23. člena ZUstS, ki mora biti izpolnjena za začetek postopka za oceno ustavnosti zakona. Pri tem mora sodišče izkazati, da izpodbijanih zakonskih določb ni mogoče razložiti ustavnoskladno.¹

11. Predlagatelj je izkazal obstoj teh procesnih predpostavk. Iz sklepa o prekinitvi pritožbenega postopka in zahteve za oceno ustavnosti izhaja, da predlagatelj odloča o pritožbi tožnika zoper sodbo sodišča prve stopnje, s katero je to zavrnilo tožnikov zahtevke za odpravo odločbe Ministrstva. Predlagatelj pojasni, da je sodišče prve stopnje tožbeni zahtevke zavrnilo ob ugotovitvi, da pri tožniku ni podana zmerna, težja ali težka motnja v duševnem razvoju in tudi niso podana druga stanja po prvem odstavku 3. člena ZSVI, ki bi bila lahko podlaga za priznanje statusa invalida.² Prvi odstavek 3. člena ZSVI naj bi taksativno določal zdravstvena stanja, na podlagi katerih oseba pridobi status invalida po tem zakonu. Predlagatelj meni, da tudi dolgotrajna duševna motnja, tako kot zdravstvena stanja, taksativno določena v prvem odstavku 3. člena ZSVI, vpliva med drugim na zmožnost osebe zagotavljati si sredstva za preživetje. Predlagatelj v zvezi s tem pojasni, da sta bila tožniku priznana status invalida po ZZRZI in pravica do zaposlitvene rehabilitacije. Po predlogu izvajalca zaposlitvene rehabilitacije pa

naj bi Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ) izdal odločbo, da je tožnik nezaposljiv. Iz odločbe naj bi izhajalo, da se tožnik zaradi posledic invalidnosti v procesu zaposlitvene rehabilitacije ni mogel dovolj usposobiti za zaposlitev. Predlagatelj ob navedenem pojasni še, da se je pri tožniku duševna motnja pojavila v času rednega šolanja, pred dopolnitvijo 26. leta in da tudi zato ni upravičen do statusa delovnega invalida oziroma pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Upošteva navedeno, predlagatelj meni, da izpodbijana določba protiustavno oži krog oseb, ki so glede na zdravstveno stanje upravičene do statusa invalida in pravic po ZSVI. Ker v prvem odstavku 3. člena ZSVI med izrecno opredeljenimi zdravstvenimi stanji ni dolgotrajne duševne motnje, Ustavno sodišče pritrjuje predlagatelju, da za sprejetje ustavnoskladne odločitve v obravnavni zadevi potrebuje odločitev Ustavnega sodišča o vloženi zahtevi.

12. Predlagatelj meni, da je položaj oseb z dolgotrajno duševno motnjo, ki so zaradi invalidnosti nezaposljive in si zato sredstev za preživljanje ne morejo zagotavljati same,³ primerljiv s položajem oseb z okvarami ali motnjami, opredeljenim v navedeni zakonski določbi. Kljub temu pa naj do statusa in pravic po ZSVI ne bi bile upravičene. Čeprav naj bi tudi njihova invalidnost nastala v obdobjih oziroma na način, kot izhaja iz drugega odstavka 3. člena ZSVI, naj bi bile navedene osebe upravičene le do socialnovarstvenih prejemkov po ZSVarPre, s tem pa postavljene v manj ugoden položaj kot osebe, upravičene do statusa in pravic po ZSVI. Ustavno sodišče ugotavlja, da že iz navedenega izhaja, da v izpodbijani določbi ni pravne praznine, kot meni predlagatelj. Položaj obravnavane skupine oseb z invalidnostjo je, čeprav po mnenju predlagatelja v neskladju z Ustavo, urejen v drugih predpisih.

13. Upošteva tudi okoliščine sprožilnega primera (pojav duševne motnje v času rednega šolanja, nezaposljivost v skladu z ZZRZI, brez pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja), pa je navedbe predlagatelja mogoče razumeti tudi tako, da oceno ustavnosti prvega odstavka 3. člena ZSVI zahteva zato, ker meni, da zakonodajalec pri opredelitvi oseb, ki jim je z ZSVI pravico do denarnega prejemka za pokrivanje osnovnih življenjskih stroškov zagotovil pod ugodnejšimi pogoji, kot izhajajo iz ZSVarPre, ni ravnal v skladu z zahtevami načela enakosti pred zakonom iz drugega odstavka 14. člena Ustave. Zastavlja se torej vprašanje, ali je zakonodajalec navedeno pravico zagotovil vsem osebam z invalidnostjo, ki so v ustavnopravno primerljivem položaju. Kot izhaja iz ustavnosodne presoje,⁴ gre za osebe z invalidnostjo, ki jim poseben položaj (zaradi časa nastanka njihove invalidnosti in težjih oblik invalidnosti) daje že Ustava v drugem in tretjem odstavku 52. člena. Ustavno sodišče mora torej v okviru trditev predlagatelja odgovoriti na ustavnopravno vprašanje, ali je prvi odstavek 3. člena ZSVI, ki med upravičene osebe do statusa invalida po tem zakonu in s tem do pravice do materialne varnosti pod ugodnejšimi pogoji (tj. ne glede na njihovo premoženjsko stanje) ne šteje tudi oseb z dolgotrajno duševno motnjo, čeprav je bilo zanje v skladu z ZZRZI ugotovljeno, da so nezaposljive, in čeprav (zaradi časa nastanka njihove invalidnosti) niso upravičene do statusa delovnega invalida⁵ oziroma pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, v skladu z načelom enakosti pred zakonom.

B. – II.

Presoja skladnosti izpodbijane ureditve z drugim odstavkom 14. člena v zvezi z drugim in tretjim odstavkom 52. člena Ustave

14. Pravice oseb z invalidnostjo⁶ ureja več predpisov. Osebe z invalidnostjo namreč niso enovita skupina, saj med posameznimi skupinami oseb z invalidnostjo obstajajo razlike, ki se odražajo tudi v pravni ureditvi.⁷ Nekateri predpisi urejajo njihov položaj enotno,⁸ nekateri pa urejajo pravice samo določene skupine oseb z invalidnostjo.⁹

15. Socialno varnost¹⁰ oseb z invalidnostjo v okviru obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja ureja ZPIZ-2. Pravice iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja pridobijo praviloma zavarovanci, torej osebe, ki so obvezno zavarovane na podlagi opravljanja določenega dela oziroma delovne in druge aktivnosti. Če ZPIZ-2 ne določa drugače, so pravice iz obveznega zavarovanja sorazmerne zavarovančevi plači ali drugim dohodkom in vplačanim prispevkom. ZPIZ-2 samostojno opredeljuje pojem invalidnosti.¹¹ Razvršča jo v tri kategorije.¹² Socialna varnost delovnih invalidov se v primeru I. kategorije invalidnosti praviloma¹³ zagotavlja s pravico do invalidske pokojnine,¹⁴ v primeru

II. in III. kategorije invalidnosti pa z različnimi nadomestili (npr. v primeru priznanja pravice do dela s krajšim delovnim časom od polnega ima zavarovanec pravico do delnega nadomestila). Nadomestila se praviloma odmerijo v določenem odstotku od invalidske pokojnine, ki bi zavarovancu pripadala ob nastanku invalidnosti.

16. ZPIZ-2 določa splošne in posebne pogoje za pridobitev pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Zavarovanci pravice pridobijo ob nastanku invalidnosti in ob izpolnitvi drugih pogojev, ki jih zakon določa za pridobitev posamezne pravice (npr. starost, dopolnjena zavarovalna oziroma pokojninska doba). Pri pravicah iz invalidskega zavarovanja¹⁵ je pomemben tudi obstoj zavarovanja v trenutku nastanka invalidnosti. Na pridobitev pravic na podlagi invalidnosti in njihov obseg vpliva tudi vzrok za nastanek invalidnosti. Ta je lahko posledica poklicnih tveganj, kot sta poškodba pri delu ali poklicna bolezen, ali nepoklicnih tveganj, kot sta bolezen in poškodba. Pogoji za pridobitev pravic v primeru poškodbe pri delu in poklicne bolezni so milejši, odmera dajatev pa ugodnejša.

17. Osebe z invalidnostjo, ki nimajo pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, npr. zavarovanci obveznega invalidskega in pokojninskega zavarovanja, ki ne izpolnjujejo pogojev za pridobitev pravic iz tega zavarovanja,¹⁶ uživalci pravic iz tega zavarovanja, ki jim ne zagotavljajo ustrezne materialne varnosti, osebe s statusom invalida¹⁷ po ZZRZI,¹⁸ ki imajo odločbo o nezaposljivosti,¹⁹ lahko pridobijo socialnovarstvena prejemka po ZSVarPre. To sta pravica do denarne socialne pomoči in pravica do varstvenega dodatka. Gre za pravici, ki sta v temelju odvisni od materialnega položaja posameznika ali njegove družine, ki navedeni pravici uveljavljata. Postopek in pogoje za njuno pridobitev določata ZSVarPre in ZUPJS. Pravici se financirata iz proračuna Republike Slovenije (55. člen ZSVarPre).

18. Pravica do denarne socialne pomoči je namenjena vsem skupinam oseb, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere same ne morejo vplivati.²⁰ Pravica do varstvenega dodatka pa je namenjena le določenim skupinam oseb. Do nje so upravičene osebe, ki so trajno nezaposljive,²¹ trajno nezmožne za delo,²² nezaposlene in starejše od 63 let za ženske oziroma od 65 let za moške ali uživalci starostne, predčasne, invalidske in vdovske pokojnine (prvi odstavek 7. člena ZSVarPre).²³ Z varstvenim dodatkom se upravičencu do njega za čas prebivanja v Republiki Sloveniji zagotavljajo sredstva za kritje življenjskih stroškov, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroški z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin ipd.) in niso stroški za zadovoljevanje minimalnih življenjskih potreb (slednjemu je namenjena denarna socialna pomoč). Upravičencu, ki se v skladu s 54. členom ZSVarPre šteje za trajno nezaposljivega ali trajno nezmožnega za delo ali ki je nezaposlen in starejši od 63 let za ženske in od 65 let za moške ter je brez premoženja, ki se upošteva po zakonu, ki ureja uveljavljanje pravic iz javnih sredstev, ali je v institucionalnem varstvu in tudi čigar družinski člani izpolnjujejo pogoje iz tega odstavka, se dodeli trajna denarna socialna pomoč. V skladu z 52. členom ZSVarPre navedeno velja tudi za varstveni dodatek.

19. Ob navedenih predpisih s področja socialne varnosti materialno varnost oseb z invalidnostjo urejata še dva posebna predpisa. To sta ZVOjl²⁴ in ZSVI.

20. ZSVI²⁵ ureja pravice in postopek pridobitve statusa invalida osebam s trajnimi prirojenimi ali pridobljenimi okvarami, ki se zaradi invalidnosti ne morejo socialno vključevati v skupnost brez nudenja storitev socialnega vključevanja in ne morejo samostojno opravljati večine ali vseh življenjskih potreb ter si zagotavljati sredstev za preživljanje, pravico do denarnih prejemkov in možnosti, ki jim jih zagotavlja država za njihovo enakovredno vključevanje v družbo (1. člen).

21. V skladu s prvim odstavkom 3. člena ZSVI status invalida po tem zakonu pridobijo polnoletne osebe:

- z zmernimi, težjimi ali težkimi motnjami v duševnem razvoju,
- z avtističnimi motnjami, ki imajo tako hudo obliko neprilagojenega vedenja, da jim onemogoča samostojno življenje in pridobivanje sredstev za preživljanje,
- gluhoslepi z najmanj 50-odstotno izgubo sluha po Fowlerju in prvo do vključno peto kategorijo slepote in slabovidnosti,

- z zmerno do hudo možgansko poškodbo ali okvaro ter
- najtežje gibalno ovirane osebe, ki se zaradi invalidnosti ne morejo same vključevati v družbo in si zagotavljati socialne varnosti.

22. Drugi odstavek 3. člena ZSVI določa, da je pogoj za pridobitev statusa invalida, da je invalidnost nastala pred polnoletnostjo, ali če se oseba šola, najpozneje do dopolnjenega 26. leta starosti. Izjema so osebe z zmerno do hudo možgansko poškodbo ali okvaro, osebe z avtističnimi motnjami in gluhoslepe osebe, pri katerih invalidnost lahko nastane tudi pozneje, vendar pred prvo zaposlitvijo, oziroma če iz naslova zavarovanja ne pridobijo nobenih pravic.

23. Oseba, ki je pridobila status invalida po tem zakonu, ima pravico do nadomestila za invalidnost za pokrivanje osnovnih življenjskih stroškov, ki ji omogoča enakovredno življenje in prebivanje v skupnosti. Ne glede na premoženjsko stanje upravičenca do nadomestila je višina nadomestila enaka seštevku denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka po zakonu, ki ureja socialnovarstvene prejemke, ki velja za edino odraslo osebo v družini (prvi odstavek 5. člena ZSVI). Invalid pridobi pravico do nadomestila, ko dopolni 18 let, osebe iz druge, tretje in četrte alineje prvega odstavka 3. člena tega zakona pa od prvega dne naslednjega meseca po pridobitvi statusa invalida po tem zakonu (peti odstavek 5. člena ZSVI).

24. Predlagatelj trdi, da so osebe z dolgotrajno duševno motnjo, ki imajo status invalida po ZZRZI ter za katere je bilo v skladu s tem zakonom ugotovljeno, da so nezaposljive, in ki nimajo pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja po ZPIZ-2, v bistvenem v enakem položaju kot osebe, opredeljene v prvem odstavku 3. člena ZSVI. Skupno naj bi jim bilo, da si zaradi invalidnosti ne morejo zagotavljati sredstev za preživljanje z delom ali zaposlitvijo. Prav tako naj bi jim bilo skupno tudi to, da je njihova invalidnost nastala v obdobjih, ki jih kot pogoj za pridobitev statusa po ZSVI določa drugi odstavek 3. člena tega zakona.

25. V ustavnosodni presoji je ustaljeno stališče, da drugi odstavek 14. člena Ustave, ki določa, da so vsi pred zakonom enaki, zahteva enako obravnavo v bistvenem enakih položajev (in različno obravnavo v bistvenem različnih položajev). Če zakonodajalec v bistvenem enake položaje ureja različno, mora za to obstajati razumen razlog, stvarno povezan s predmetom urejanja (ustavno dopusten razlog). Za presojo o tem, katere podobnosti in razlike v položajih so bistvene, je treba izhajati iz predmeta pravnega urejanja.²⁶ Zato je treba najprej odgovoriti na vprašanje, ali gre pri primerjanih skupinah oseb z invalidnostjo za osebe v bistvenem enakih položajih.

26. Kot izhaja iz zakonodajnega gradiva in navedb Vlade, je zakonodajalec z ZSVI želel skladno z namenom posebnega varstva invalidov iz prvega odstavka 52. člena Ustave,²⁷ opredeljenim tudi v odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-11/07,²⁸ urediti položaj določene skupine oseb z invalidnostjo ("najtežjih invalidov"), ki si zaradi invalidnosti med drugim ne morejo same zagotavljati socialne varnosti z delom in zaposlitvijo.²⁹ Z ureditvijo pravice do nadomestila za invalidnost naj bi jim zagotovil minimalno stopnjo dohodkovne varnosti.³⁰

27. Zakonodajalec je pri opredelitvi skupine oseb, upravičene do pravic po ZSVI, izhajal iz kroga upravičencev iz 1. člena ZDVTDP³¹ in ga razširil tako, da vključuje še osebe z avtističnimi motnjami, ki imajo tako hudo obliko neprilagojenega vedenja, da jim onemogoča samostojno življenje in pridobivanje sredstev za preživljanje, določene gluhoslepe osebe in osebe z zmerno do hudo možgansko poškodbo ali okvaro. Glede na ZDVTDP je ohranil pogoj za pridobitev statusa invalida po tem zakonu, po katerem mora invalidnost nastati pred polnoletnostjo, ali če se oseba šola, najpozneje do dopolnjenega 26. leta starosti. Ker pa je glede na prej veljavni zakon razširil krog upravičencev do statusa invalida po tem zakonu, je določil še, da lahko osebe z zmerno do hudo možgansko poškodbo ali okvaro, osebe z avtističnimi motnjami in gluhoslepe osebe status invalida po tem zakonu pridobijo, tudi če njihova invalidnost nastane pozneje, vendar pred prvo zaposlitvijo, oziroma če iz naslova zavarovanja ne pridobijo nobenih pravic.

28. Zakonodajalec je torej z nadomestilom za invalidnost po ZSVI nameraval osebam s težjimi oblikami invalidnosti, ki so nastale v otroštvu, mladosti ali tudi v odrasli dobi, vendar pred prvo

zaposlitvijo, oziroma če iz naslova zavarovanja ne pridobijo nobenih pravic, zagotoviti denarno dajatev za pokrivanje osnovnih življenjskih stroškov, ki naj bi jim omogočala enakovredno življenje in prebivanje v skupnosti. Zaradi teže in časa nastanka njihove invalidnosti naj si namreč praviloma³² sredstev za preživetje ne bi mogle zagotavljati same z delom. Navedeno velja tudi za osebe s statusom invalida po ZZRZI, za katere je ugotovljeno, da so nezaposljive, in ki nimajo pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. V razmerju do dolžnosti države zagotavljati jim materialno varnost sta zato primerjani skupini oseb z invalidnostjo v bistvenem v enakem položaju. Ker pa le osebam s statusom invalida po ZSVI pripada pravica do nadomestila za invalidnost, ki jim pripada ne glede na njihovo premoženjsko stanje, je treba presoditi, ali za takšno razlikovanje obstaja razumen razlog, stvarno povezan s predmetom urejanja.

29. Kot izhaja iz zakonodajnega gradiva, naj bi se z ZSVI urejali status in pravice najtežjih invalidov. Iz uvodnega besedila k predlogu ZSVI je mogoče razumeti, da gre za otroke z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter druge huje prizadete osebe, ki jim Ustava v drugem in tretjem odstavku 52. člena zagotavlja pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi. Ta pravica se financira iz javnih sredstev. Da se z ZSVI (in prej z ZDVTDP) ureja položaj te skupine oseb z invalidnostjo, je že ugotovilo tudi Ustavno sodišče.³³ Na odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-11/07 se sklicuje tudi predlog ZSVI, saj naj bi se z njim, kot je bilo že navedeno, zakonodajalec odzval tudi na z navedeno odločbo Ustavnega sodišča ugotovljeno protiustavnost ZDVTDP. Iz zakonodajnega gradiva je nadalje mogoče razbrati, da se z ZSVI ureja položaj oseb z zmernimi, težjimi in težkimi motnjami v duševnem razvoju in najtežje gibalno oviranih oseb, ki so bile upravičene do statusa in pravic po ZDVTDP. Iz zakonodajnega gradiva pa ni mogoče razbrati, na podlagi katerih kriterijev je bil krog upravičencev do statusa in pravic po ZSVI glede na ZDVTDP razširjen. V zakonodajnem gradivu³⁴ je mogoče najti le pojasnilo, da se s Predlogom ZSVI predlagana širitev kroga upravičencev do statusa invalida po tem zakonu (glede na ZDVTDP) želi reševati problematika mladih ljudi, pri katerih pride do hude invalidnosti pred prvo zaposlitvijo in ki zato ne pridobijo pravic po ZPIZ-2. Če se je širši krog upravičencev do statusa in pravic po ZSVI določil zgolj na podlagi navedenega kriterija, potem bi med upravičence do statusa in pravice do nadomestila za invalidnost po tem zakonu spadale tudi osebe iz primerjane skupine oseb z invalidnostjo.

30. Vlada v svojem mnenju glede zahteve navaja, da je invalidnost, ki je podlaga za pridobitev statusa invalida po ZSVI, po svoji naravi trajna in neozdravljiva. Težave v duševnem zdravju, čeprav dolgotrajne, naj ne bi bile take narave. Z ustrezno terapijo in zdravljenjem naj bi se lahko osebe s težavami v duševnem zdravju pozdravile (oziroma izboljšale svoje zdravstveno stanje) in ponovno vključile na trg dela. Ustavno sodišče ne dvomi, da slednje v nekaterih primerih drži. Vendar hkrati drži tudi, da se nekatere osebe s težavami v duševnem zdravju na trg dela ne morejo vključiti, saj so, kot kaže primer tožnika iz prekinjenega sodnega postopka, kljub izvedbi zaposlitvene rehabilitacije po zakonsko določenem postopku prepoznane za nezaposljive. Ob tem Vlada spregleda, da tudi ZZRZI določa, da oseba pridobi status invalida po tem zakonu med drugim tudi, če so pri njej z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in ima zato bistveno manjše možnosti, da se zaposli ali ohrani zaposlitev ali v zaposlitvi napreduje (3. člen ZZRZI).³⁵

31. Kot je bilo že navedeno, je Ustavno sodišče štelo, da je položaju oseb, opredeljenih v prvem odstavku 3. člena ZSVI, v bistvenem enak položaj oseb z dolgotrajno duševno motnjo s statusom invalida po ZZRZI, ki so (po odločbi pristojnega organa) nezaposljive in ki nimajo pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja. Prav to je bil, kot izhaja iz zakonodajnega gradiva, razlog za opredelitev širšega kroga upravičencev do statusa in pravic po ZSVI glede na ZDVTDP. Iz zakonodajnega gradiva pa ne izhaja razlog, zakaj so do statusa in pravic po ZSVI upravičene le osebe z določenimi motnjami ali okvarami, nastalimi v okoliščinah iz drugega odstavka 3. člena ZSVI, ne pa tudi osebe z drugimi motnjami ali okvarami, nastalimi v enakih okoliščinah, čeprav si prav zaradi teh, enako kot prve, ne morejo same zagotavljati sredstev za preživljanje. Razlogov za navedeno razlikovanje nista pojasnila niti Državni zbor, ki na zahtevo ni odgovoril, niti Vlada v svojem mnenju, čeprav sta bila z obravnavano problematiko seznanjena ne le zaradi vložene zahteve predlagatelja, temveč tudi zaradi več pozivov oziroma priporočil Varuha človekovih pravic, naj se osebam s statusom invalida po ZZRZI, ki nimajo pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, zagotovi primerljiva raven socialne varnosti.³⁶

32. Državni zbor in Vlada torej za drugačen položaj oseb z dolgotrajno duševno motnjo, ki imajo status invalida po ZZRZI in za katere je bilo v skladu s tem zakonom ugotovljeno, da so nezaposljive, in ki nimajo pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja (po ZPIZ-2), v primerjavi z osebami iz prvega odstavka 3. člena ZSVI, ki so do statusa invalida po ZSVI upravičene, če je njihova invalidnost nastala v okoliščinah iz drugega odstavka 3. člena ZSVI, nista izkazala razumnega razloga, ki bi izhajal iz narave stvari. Prvim je materialna varnost v obliki socialnovarstvenih prejemkov po ZSVarPre zagotovljena v odvisnosti od njihovega materialnega položaja (oziroma če imajo družino, v odvisnosti od materialnega položaja njihove družine). Drugim pa je materialna varnost v obliki denarnega prejema (nadomestila za invalidnost po 5. členu ZSVI) zagotovljena ne glede na njihovo premoženjsko stanje oziroma ne glede na premoženjsko stanje njihove družine. Ustavno sodišče je zato ugotovilo, da je prvi odstavek 3. člena ZSVI v neskladju s splošnim načelom enakosti iz drugega odstavka 14. člena Ustave (1. točka izreka).

33. V obravnavani zadevi je ugotovljena neenakost posledica tega, da zakonodajalec položaja obravnavane skupine oseb z invalidnostjo ne ureja na enak način, kot ureja položaj oseb, ki so zajete s prvim odstavkom 3. člena ZSVI. Zato je Ustavno sodišče v skladu z 48. členom ZUstS ugotovilo protiustavnost izpodbijane ureditve (1. točka izreka) in zakonodajalcu naložilo njeno odpravo v enem letu po objavi odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije (2. točka izreka).

34. Ustavno sodišče lahko na podlagi drugega odstavka 40. člena ZUstS določi način izvršitve svoje odločbe. Da bi bila v času do odprave ugotovljenega neskladja z Ustavo zagotovljena enaka obravnava oseb z dolgotrajno duševno motnjo s statusom invalida po ZZRZI, ki so v skladu s tem zakonom nezaposljive in ki nimajo pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, je Ustavno sodišče odločilo, da so do odprave ugotovljenega neskladja te osebe upravičene do statusa invalida po ZSVI in pravice do nadomestila za invalidnost iz 5. člena ZSVI (3. točka izreka).

35. Ob tem pa Ustavno sodišče dodaja še naslednje. Zaradi vezanosti na procesno upravičenost predlagatelja je Ustavno sodišče v tej zadevi vprašanje zagotavljanja enake ravni materialne varnosti obravnavalo le glede oseb z dolgotrajnimi duševnimi motnjami, ki so zaradi zgoraj navedenih okoliščin v bistvenem v enakih položajih kot osebe s statusom invalida po ZSVI. Vendar pa pri obravnavi zadeve ni moglo spregledati, kot posredno izhaja že iz opisa zakonske ureditve v 17. in 18. točki obrazložitve te odločbe, da lahko obstajajo še druge osebe z invalidnostjo, katerih položaji so v bistvenem enaki položajem oseb z invalidnostjo, obravnavanih s to odločbo. Navedeno izhaja tudi iz priporočil Varuha človekovih pravic in Zagovornika načela enakosti.³⁷ S tem je seznanjena tudi Vlada.³⁸ Ustavno sodišče zato Vlado kot predlagatelja ZSVI in drugih predpisov ter zakonodajalca poziva, naj pri odpravi s to odločbo ugotovljene protiustavnosti na ustavnoskladen način uredita tudi položaj drugih oseb z invalidnostjo, ki so v bistvenem v enakih položajih kot osebe, obravnavane s to odločbo.

C.

36. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi 48. člena in drugega odstavka 40. člena ZUstS v sestavi: predsednik dr. Rok Čeferin ter sodnice in sodniki mag. Nina Betetto, dr. Primož Gorkič, Tamara Kek, dr. Barbara Kresal, mag. Marko Starman in dr. Rok Svetlič. Sodnica dr. Neža Kogovšek Šalamon je bila pri odločanju v tej zadevi izločena. Ustavno sodišče je odločbo sprejelo s petimi glasovi proti dvema. Proti sta glasovala sodnika Starman in Svetlič. Sodnica Kresal je dala pritrdilno ločeno mnenje, sodnika Starman in Svetlič pa odklonilni ločeni mnenji.

Številka: U-I-27/24-30

Datum: 10. 9. 2026

EDA 2026-5024234000-0024

dr. Rok Čeferin
Predsednik

¹ Primerjaj z odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-139/14 z dne 26. 3. 2015 (Uradni list RS, št. 24/15), 7. točka obrazložitve.

² Predlagatelj pojasni, da je sodišče prve stopnje odločitev oprlo na mnenje sodne izvedenke za psihiatrijo, ki je v izvedenskem mnenju pojasnila, da po mednarodni klasifikaciji bolezni shizofrenija nima narave razvojne motnje, temveč naravo duševne motnje ali duševne bolezni.

³ Iz zahteve izhaja, da je tožnik uveljavljal le pravico do nadomestila za invalidnost po 5. členu ZSVI, ne pa drugih pravic po tem zakonu.

⁴ Glej odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-11/07, 19., 20. in druge točke obrazložitve, in št. U-I-65/21 z dne 4. 7. 2024 (Uradni list RS, št. 60/24), posebej 9., 10. in 16. točka obrazložitve.

⁵ Delovni invalid je samo zavarovanec, pri katerem je bila v skladu z ZPIZ-2 ugotovljena invalidnost in ki je pridobil katero od pravic iz invalidskega zavarovanja.

⁶ Kot je Ustavno sodišče pojasnilo že v odločbah št. U-I-460/20 z dne 28. 9. 2023 (Uradni list RS, št. 106/23) in št. U-65/21, je uporaba pojma invalid sporna. Ustavno sodišče zato navedeni pojem uporablja, kadar navaja uradna besedila slovenskih predpisov in drugih aktov, objavljenih v Uradnem listu Republike Slovenije, sicer pa v besedilu te odločbe uporablja besedno zvezo oseba z invalidnostjo.

⁷ Primerjaj odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-11/07, 20. točka obrazložitve.

⁸ Tako npr. na področju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS, ZSVarPre), socialnovarstvenih storitev (ZSV) ter zdravstvenega varstva in zdravstvenega zavarovanja (Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, Uradni list RS, št. 72/06 – uradno prečiščeno besedilo, 91/07, 76/08, 87/11, 91/13, 36/19, 51/21, 159/21, 15/22, 43/22 in 78/23 – ZZVZZ).

⁹ Tako npr. ZPIZ-2, ki ureja samo pravice delovnih invalidov, in Zakon o vojnih invalidih (Uradni list RS, št. 63/95, 19/97, 21/97 – popr., 75/97, 19/14, 159/21 in 12/26 – v nadaljevanju ZVojI).

¹⁰ Po ustavnosodni presoji pravica do socialne varnosti iz prvega odstavka 50. člena Ustave vključuje pravice iz socialnih zavarovanj (drugi odstavek 50. člena Ustave) in pravice iz socialnega varstva (tj. socialne pomoči).

¹¹ Invalidnost je podana, če se zaradi sprememb v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije in so ugotovljene v skladu s tem zakonom, zavarovancu zmanjša zmožnost za zagotovitev oziroma ohranitev delovnega mesta oziroma za poklicno napredovanje (prvi odstavek 63. člena ZPIZ-2).

¹² Drugi odstavek 63. člena ZPIZ-2 določa:

"Invalidnost se razvršča v naslednje kategorije

– I. kategorija: če zavarovanec ni več zmožen opravljati organiziranega pridobitnega dela ali ni zmožen opravljati svojega poklica in nima več preostale delovne zmožnosti;

– II. kategorija: če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za 50 % ali več;

– III. kategorija: če zavarovanec ni več zmožen za delo s polnim delovnim časom, lahko pa opravlja določeno delo s krajšim delovnim časom od polnega, najmanj štiri ure dnevno, oziroma če je zavarovančeva delovna zmožnost za svoj poklic zmanjšana za manj kot 50 % ali če zavarovanec še lahko dela v svojem poklicu s polnim delovnim časom, vendar pa ni zmožen za delo na delovnem mestu, na katerem dela."

¹³ Pravico do invalidske pokojnine lahko v določenih primerih pridobijo tudi invalidi II. in III. kategorije.

¹⁴ Pravica do invalidske pokojnine je pravica iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

¹⁵ Poimenovanih tudi pravice na podlagi preostale delovne zmožnosti.

¹⁶ Delovni invalid je samo zavarovanec, pri katerem je bila v skladu z ZPIZ-2 ugotovljena invalidnost in ki je pridobil katero od pravic iz invalidskega zavarovanja.

¹⁷ V skladu s 3. členom ZZRZI je invalid oseba, ki pridobi status invalida po tem zakonu ali po drugih predpisih, in oseba, pri kateri so z odločbo pristojnega organa ugotovljene trajne posledice telesne ali duševne okvare ali bolezni in ki ima zato bistveno manjše možnosti, da se zaposli ali ohrani zaposlitev ali v zaposlitvi napreduje.

¹⁸ Z ZZRZI se urejajo pravica do zaposlitvene rehabilitacije in nekatera vprašanja zaposlovanja invalidov ter določajo druge oblike, ukrepi in spodbude za njihovo zaposlovanje ter način njihovega financiranja (prvi odstavek 1. člena ZZRZI). Namen zakona je povečati zaposljivost invalidov in vzpostaviti pogoje za njihovo enakovredno udeležbo na trgu dela z odstranjevanjem ovir in ustvarjanjem enakih možnosti (prvi odstavek 2. člena ZZRZI). Člen 7 ZZRZI določa, da za delovnopравни položaj ter pravice in obveznosti invalidov, ki izhajajo iz ureditve po tem zakonu, veljajo splošni predpisi na področjih delovnih razmerij, pokojninskega in invalidskega zavarovanja, varnosti in zdravja pri delu, zaposlovanja in

zavarovanja za primer brezposelnosti ter drugih področjih, če posamezna vprašanja v tem zakonu niso drugače urejena.

¹⁹ Člen 33 ZZRZI ureja oceno zaposlitvenih možnosti. V skladu s prvim odstavkom te določbe ZRSZ po zaključeni zaposlitveni rehabilitaciji izdela oceno invalidovih zaposlitvenih možnosti na podlagi mesečnih poročil in končne evalvacije izvajalca zaposlitvene rehabilitacije iz 18. člena ZZRZI. Iz ocene mora biti razvidno predvsem, ali je invalid zaposljiv v običajnem delovnem okolju, v podporni ali zaščitni zaposlitvi, za katera dela je usposobljen in kakšne podporne storitve ali prilagoditve potrebuje na delovnem mestu. Kadar kljub rehabilitaciji, prilagoditvam delovnega mesta in delovnega okolja invalid ne more dosegati delovnih rezultatov v višini vsaj ene tretjine zaposlenega na običajnem delovnem mestu, se v oceni zaposlitvenih možnosti oceni, da zaradi invalidnosti ni zaposljiv (drugi odstavek 33. člena ZZRZI). Če ZRSZ na podlagi ocene o zaposljivosti ugotovi, da invalid zaradi invalidnosti ni zaposljiv, izda v skladu s 34. členom ZZRZI o tem odločbo.

²⁰ Člen 6 ZSVarPre določa:

"(1) Vsakdo je po svojih sposobnostih dolžan skrbeti za dostojno preživetje sebe in svojih družinskih članov.

(2) Kdor si ne more preživetja zagotoviti sam z delom, s pravicami iz dela ali zavarovanja, z dohodki iz premoženja in iz drugih virov oziroma z nadomestili ali prejemki po drugih predpisih ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati, ali na drug način, določen s tem zakonom, ima pravico do denarne socialne pomoči v višini in pod pogoji, določenimi s tem zakonom in z zakonom, ki ureja uveljavljanje pravic iz javnih sredstev.

(3) Do denarne socialne pomoči so upravičene osebe, ki si zase in za svoje družinske člane sredstev v višini minimalnega dohodka ne morejo zagotoviti iz razlogov, na katere niso mogle oziroma ne morejo vplivati, in so uveljavljale pravico do denarnih prejemkov po drugih predpisih in pravico do oprostitev in olajšav po tem zakonu ter izpolnjujejo druge pogoje po tem zakonu in po zakonu, ki ureja uveljavljanje pravic iz javnih sredstev.

(4) Prejemnik ali prejemnica (v nadaljnjem besedilu: prejemnik) denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka ne more biti v ugodnejšem socialnem položaju od tistega, ki si sredstva za preživetje zagotavlja z delom ali na podlagi pravic iz dela."

²¹ Za trajno nezaposljivo osebo se šteje oseba, ki ima odločbo o nezaposljivosti ZRSZ po predpisih o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov oziroma drugega ustreznega organa po predpisih, ki urejajo status invalidov (tretji odstavek 54. člena ZSVarPre).

²² Za osebo, ki je trajno nezmožna za delo, se šteje oseba, ki ima status invalida I. kategorije, je invalidsko upokojena, ima status invalida po zakonu, ki ureja varstvo duševno in telesno prizadetih oseb, ali ima mnenje invalidskih komisij Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije o trajni nezmožnosti za delo (prvi odstavek 54. člena ZSVarPre).

²³ Drugi odstavek 7. člena ZSVarPre določa: "Osebe iz prejšnjega odstavka so upravičene do varstvenega dodatka, če so upravičene do denarne socialne pomoči oziroma bi do nje lahko bile upravičene ali katerih lastni dohodek oziroma lastni dohodek družine, ugotovljen na način, kot velja za ugotavljanje upravičenosti do denarne socialne pomoči po tem zakonu, presega višino njihovega minimalnega dohodka oziroma seštevka minimalnih dohodkov posameznih družinskih članov družine, ugotovljenega na način, kot velja za ugotavljanje upravičenosti do denarne socialne pomoči po tem zakonu, ne presega pa višine njihovega minimalnega dohodka oziroma seštevka minimalnih dohodkov posameznih družinskih članov družine za varstveni dodatek, ter izpolnjujejo druge pogoje po tem zakonu in po zakonu, ki ureja uveljavljanje pravic iz javnih sredstev."

²⁴ ZVojl ureja pravice vojnih invalidov in njihovih družinskih članov. Obseg pravic vojnih invalidov je odvisen od državljanstva in stalnega prebivališča. Vojni invalid, ki je državljan Republike Slovenije in ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, ima pravico do invalidnine, dodatka za posebno invalidnost in druge pravice, določene v 11. členu ZVojl. Sredstva za uveljavljanje in uživanje pravic po tem zakonu se zagotavljajo v državnem proračunu (109. člen ZVojl).

²⁵ Z uveljavitvijo ZSVI je prenehal veljati ZDVDTP.

²⁶ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. Up-217/14 z dne 7. 2. 2018 (OdIUS XXIII, 19), 10. točka obrazložitve.

²⁷ Pri opredelitvi jedra pravice do posebnega varstva invalidov je treba upoštevati tudi mednarodne instrumente, ki zavezujejo Republiko Slovenije (8. člen Ustave). Med temi ima, kot je Ustavno sodišče poudarilo v odločbi št. U-I-65/21, poseben pomen MKPI, ki kot prvi celoviti zavezujoči instrument o

osebah z invalidnostjo pomeni pomemben korak v razvoju (mednarodnega) pravnega varstva oseb z invalidnostjo (več glej 8. točko obrazložitve navedene odločbe).

²⁸ Z navedeno odločbo je Ustavno sodišče ugotovilo, da ZDVDTP preživljanja oseb z invalidnostjo, opredeljenih v 1. členu ZDVDTP, ni urejal v skladu z zahtevami, ki izhajajo iz posebnega varstva invalidov iz prvega odstavka 52. člena Ustave. Vprašanje ustreznosti zakonske ureditve preživljanja navedene skupine oseb z invalidnostjo se je zastavilo po uveljavitvi 26. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 16/04 – v nadaljevanju ZZZDR-C), ki je spremenil 123. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list SRS, št. 14/89 – uradno prečiščeno besedilo, in Uradni list RS, št. 64/01 – v nadaljevanju ZZZDR) na način, da je ukinil dolžnost staršev, da preživljajo nepreskrbljenega otroka z motnjo v razvoju po njegovi polnoletnosti (oziroma po doseženem 26. letu starosti, če se otrok dotlej redno šola).

²⁹ Predlog zakona o socialnem vključevanju invalidov, EPA–2625-VII, str. 4, 18 in 19.

³⁰ Z odločbo št. U-I-65/21 je Ustavno sodišče sicer ugotovilo, da zakonodajalec s socialnimi transferji iz ZSVI socialnega položaja oseb, na katere se nanaša, ni uredil skladno z zahtevami, ki izhajajo iz prvega odstavka 52. člena Ustave. Ustavno sodišče je z navedeno odločbo določilo tudi način izvršitve svoje odločitve. Določilo je, da se do odprave ugotovljenega neskladja iz 1. točke izreka te odločbe osnovno preživljanje oseb z invalidnostjo po ZSVI zagotavlja tudi s preživitvinsko obveznostjo staršev, kot jo je urejal 123. člen ZZZDR pred uveljavitvijo 26. člena ZZZDR-C, če njihove potrebe presegajo višino nadomestila za invalidnost ter pravice do dodatka za pomoč in postrežbo iz 5. in 6. člena ZSVI.

³¹ Člen 1 ZDVDTP je določal, da se s tem zakonom urejajo oblike družbenega varstva zmerno, težje in težko duševno ter najtežje telesno prizadetih oseb, ki se ne morejo usposobiti za samostojno življenje in delo in pri katerih je ugotovljeno, da je prizadetost nastala v otroški oziroma mladostni dobi do dopolnjenega 18. leta starosti oziroma v času rednega šolanja, vendar najpozneje do dopolnjenega 26. leta starosti.

³² ZSVI omogoča, da se osebe s statusom invalida po tem zakonu zaposlijo (primerjaj tretji odstavek 5. člena ZSVI).

³³ Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-11/07 (19. točka obrazložitve) in odločbi št. U-I-65/21 (16. točka obrazložitve) med drugim ugotavlja, da je prav pravni položaj odraslih oseb z invalidnostjo, pri katerih je bilo ugotovljeno, da je invalidnost nastala že v otroški oziroma mladostni dobi do dopolnjenega 18. leta starosti (oziroma v času rednega šolanja, vendar najpozneje do dopolnjenega 26. leta starosti), in pri katerih je bilo ugotovljeno, da se ne morejo usposobiti za samostojno življenje in delo, posebej občutljiv.

³⁴ Glej Poročilo k Predlogu zakona o socialnem vključevanju invalidov (ZSVI), druga obravnava, EPA 2625-VII, z dne 13. 4. 2018, str. 2.

³⁵ Ob tem Ustavno sodišče opozarja, da takšna opredelitev invalidnosti ne pomeni, da Republika Slovenijo ne zavezuje opredelitev invalidnosti po MKPI. V obravnavani zadevi namreč ne gre za vprašanje ustreznosti opredelitve invalidnosti po ZSVI kot take, temveč za vprašanje, ali je zakonodajalec položaja primerjanih skupin oseb z invalidnostjo uredil v skladu z zahtevami splošnega načela enakosti pred zakonom.

³⁶ Glej npr. priporočilo Varuha človekovih pravic št. 108 iz leta 2019, ponovljeno tudi v letnih poročilih za leti 2022 in 2023, ter priporočili št. 43 in 56 v Letnem poročilu za leto 2023, navedeno tudi v Letnem poročilu za leto 2024.

³⁷ Glej Priporočilo Zagovornika načela enakosti z dne 17. 6. 2026.

³⁸ Glej skupni odzivni poročili Vlade na poročila Varuha človekovih pravic za leti 2023 in 2024.